

Spis treści
Słowo wstępne 11

Rozdział 1. Filozofia i jej podstawowe zagadnienia 13

Wstępne pojęcie filozofii 13 • Działy filozofii 14 • Filozofia a inne formy ludzkiego poznania 20 • Praktyczny wymiar filozofii 25

Rozdział 2. Bezpieczeństwo jako wartość 28

Pojęcie bezpieczeństwa 28 • Miejsce bezpieczeństwa w hierarchii wartości 30 • Filozofia bezpieczeństwa i związane z nią dyscypliny badawcze 33

Rozdział 3. Moralizm i intelektualizm etyczny Sokratesa 37

Filozofia sofistów 37 • Cnota w ujęciu Sokratesa 39 • Intelektualizm etyczny 40
• Metoda Sokratesa 41 • Stosunek Ateńczyków do Sokratesa 42
• Oskarżenie Sokratesa i przebieg procesu 43 • Śmierć Sokratesa 46 • Znaczenie Sokratesa 47

Rozdział 4. Filozofia Platona - w świecie idei i idealnego państwa 49

Życie i dzieła Platona 49 • Dwa rodzaje bytu i dwa rodzaje wiedzy 50 • Świat idei a świat rzeczy 50 • Dusza w filozofii Platona 51 • Poglądy etyczne 52 • Rządzenie jako działanie dla dobra publicznego 53 • Cel istnienia państwa 54 • Kształcenie strażników państwa 54 • Charakterystyka rządzących 56 • Organizacja życia strażników państwa. Regulacja urodzin 57 • Hierarchiczna struktura organizmu państwowego 58 • Sztuka rządzenia. Potępienie demokracji 60 • Zagadnienie wojny i pokoju 62 • Rola sztuki wojennej w życiu państwa 62 • Nadrzędność państwa wobec jednostki 64 • Znaczenie myśli Platona 65

Rozdział 5. Arystoteles. Filozofia syntezy i środka 66

Życie Arystotelesa i jego dzieła 66 • Racjonalny i ogólny charakter poznania 67 • Forma i materia 68 • Przyczyny działające w świecie. Powszechna celowość 68 • Pierwszy Poruszyciel i budowa wszechświata 69 • Rola duszy w świecie organicznym 70
• Pojęcie substancji 70 • Struktura wiedzy 71 • Poglądy etyczne 72 • Państwo a jednostka 73 • Sprawiedliwość Kwestia niewolnictwa 74 • Cel istnienia państwa 75 • Ustrój państwa 76 • Prawa obywatelskie 77 • Bezpieczeństwo państwa 78 • Wojna jako środek do pokoju 79 • Państwo a wychowanie 80 • Państwo a małżeństwo 81 • Znaczenie filozofii Arystotelesa 82

Rozdział 6. Epikureizm. Szczęście jako spokojne i bezpieczne życie 83

Życie Epikura 83 • Hedonizm 83 • Teoria przyrody Demokryta 84
• Wiodąca rola etyki w poznaniu. Kanonika 84 • Fizyka i jej

instrumentalny charakter 85 • Etyka. Natura przyjemności 86 • Stosunek do cierpienia i śmierci 88 • Rola cnót: 88 • Wartość bezpieczeństwa. Znaczenie przyjaźni 89 • Charakter filozofii Epikura 90

Rozdział 7. Stoicy i idea niezależności od losu 91

Szkoła stoicka 91 • Filozofia cyników 91 • Natura wszechświata 92 • Konieczność i wolność 93 • Natura człowieka i cel życia 93 • Charakter życia zgodnego z rozumem 94 • Rzeczy zależne i niezależne 94 • Przygotowanie do śmierci 95 • Gotowość na cierpienie 96 • Obowiązki wobec ludzi 98 • Filozofia grecka w Rzymie 98 • Poglądy Cyserona 99 • Stoicyzm a problem bezpieczeństwa 99

Rozdział 8. św. Augustyn i państwo Boże 101

Wpływ religii na filozofię 101 • Kształtowanie się filozofii chrześcijańskiej 102 • Życie i działalność św. Augustyna 103 • Charakter poznania. Poznanie prawd wiecznych 104 • Stosunek Boga do świata i cel człowieka 106 • Działanie łaski 107 • Państwo Boże i państwo ziemskie 107 • Znaczenie pokoju 108 • Ziemskie bytowanie człowieka jako cierpienie 109 • Wieczny pokój i wieczna wojna 110 • Kościół, państwo, władza 111

Rozdział 9. św. Tomasz z Akwinu. Synteza arystotelizmu i chrześcijaństwa 112

Scholastyka i jej zagadnienia 112 • Życie i dzieło św. Tomasza 113 • Filozofia a teologia 114 • Teoria bytu 114 • Dowody na istnienie Boga 115 • Dusza a ciało. Poznanie 116 • Poglądy etyczne 117 • Państwo a Kościół 117 • Zadania państwa 118 • Rodzaje prawa i jego stosowanie 119 • Bezpieczeństwo w poglądach św. Augustyna i św. Tomasza 121 • Znaczenie św. Tomasza z Akwinu 121

Rozdział 10. Niccoló Machiavelli i polityka bez moralności 123

Schyłek scholastyki 123 • Poglądy Ockhama 124 • Humanizm odrodzenia. Zmiany społeczno-ekonomiczne 125 • Życie i twórczość Machiavellego 126 • Polityczne uwarunkowania doktryny Machiavellego 127 • Sposoby podporządkowania podbitych państw 128 • Technika zdobywania i utrzymywania władzy 129 • Znaczenie wojska 131 • Wizerunek i zobowiązania księcia 132 • Sztuka rządzenia a ludzka natura 133 • Powinność i fakty 134 • Troska władcy o państwo 135 • Zasady Machiavellego a praktyka polityczna 136 • Poglądy Bodina 137

Rozdział 11. Renesansowe wizje idealnego państwa. Thomas More, Francis Bacon, Tommaso Campanella 139

Życie i działalność Morusa 139 • Utopia i utopie 140 • Krytyka własności prywatnej 140 • Zniesienie własności 141 • Praca i czas wolny. Religia 142 • System prawny 143 • Wojna i metody walki 143 • Istota poglądów Morusa 145 • Życie i dzieła Bacona

146 • Poznanie przyrody i rola techniki 147 • Teoria złudzeń umysłu 147 • Teoria indukcji 148 • Państwo nauki. Technologie militarne 149
• Spełnione i niespełnione przewidywania Bacona 151 • Życie i twórczość Campanelli 152 • Metafizyka 152 • Budowa zewnętrzna Miasta Słońca 153 • Struktura władzy 154 • Własność i praca 155 • Nadzór nad płodzeniem dzieci i wychowaniem 156 • Religia 157 • Wojna a funkcjonowanie Miasta Słońca 158
• Charakter poglądów Campanelli. Wojna w myśli utopistów 159

Rozdział 12. Thomas Hobbes i wojna wszystkich ze wszystkimi 161

Życie i dzieła Hobbesa 161 • Materializm mechanistyczny. Problem poznania 162
• Podział nauk 162 • Filozofia człowieka 163 • Wojna wszystkich przeciwko wszystkim jako stan natury 164 • Prawa natury. Znaczenie pokoju 164 • Pochodzenie władzy zwierzchniej 166 • Uprawnienia suwerena i poddanych 167 • Monarchia jako najlepszy ustrój 168 • Państwo, Kościół, religia 169 • Istota filozofii polityki Hobbesa 170 • Poglądy Grocjusza 170

Rozdział 13. John Locke. Wolność, równość, własność, tolerancja 172

Filozofia Kartezjusza 172 • Życie i dzieła Locke'a 174 • Pochodzenie idei 175 • Empiryzm 175 • Idee proste. Cechy pierwotne i wtórne 176 • Idee złożone 176
• Substancja 177 • Istnienie Boga 178 • Stan natury jako stan zmierzający do pokoju i bezpieczeństwa 179 • Stan natury a stan wojny 181 • Własność 182 • Społeczeństwo obywatelskie 183 • Władza zdobyta przez siłę 184 • Idea tolerancji religijnej 185 • Rozdział państwa od Kościoła 186 • Granice tolerancji 187 • Znaczenie Locke'a 188 • David Hume jako kontynuator empiryzmu Locke'a 189

Rozdział 14. Jean-Jacques Rousseau i filozofia francuskiego oświecenia 193

Charakter francuskiej filozofii XVIII wieku 193 • Czołowi myśliciele francuskiego oświecenia 194 • Diderot i Encyklopedia 197 • Życie i twórczość Rousseau 198
• Potępienie nauki, sztuki i współczesnej cywilizacji 199 • Stan natury 201 • Powstanie społeczeństwa 203 • Umowa społeczna 206 • Funkcjonowanie rządu 208
• Państwo a religia 209 • Oddziaływanie poglądów Rousseau 210

Rozdział 15. Przewrót kopernikański Immanuela Kanta 211
Życie i dzieła Kanta 211 • Punkt wyjścia. Poznanie a priori i a posteriori 212 • Podział sądów 213 • Przewrót kopernikański 214 • Estetyka transcendentálna 215 Zjawiska i rzeczy same w sobie 216 • Analityka transcendentálna 216 • Dialektyka transcendentálna i krytyka metafizyki 217 • Rozum praktyczny i wiedza moralna 219 • Dobra wola i obowiązek 220 •

Imperatyw kategoryczny 221

• Postulaty praktycznego rozumu 222 • Warunki osiągnięcia pokoju. Artykuły przygotowawcze 224 • Artykuły definitywne do wiecznego pokoju 225 • Moralność a polityka 227 • Rola filozofów 228 • Gwarancja wiecznego pokoju 229 • Znaczenie Kanta 230 • Fichtego metafizyka jaźni 231 • Idealizm Hegla 233

Rozdział 16. Friedrich Nietzsche i przewartościowanie wszystkich wartości 237

Życie i dzieła Nietzschego 237 • Wartość życia 240 • Wola mocy 241 • Nierówność między ludźmi 242 • Moralność władców i moralność niewolników 244

• Teoria resentymentu 246 • Krytyka religii 248 • Zagadnienie poznania 250 • Negatywna ocena Sokratesa 252 • Nadczłowiek i wieczny powrót 254 • Państwo, naród, kultura 256 • Znaczenie wojny 261 • Przewartościowanie wszystkich wartości 263 • Oddziaływanie Nietzschego. Twórczość Nietzschego a nazizm 264

Próba podsumowania. Bezpieczeństwo w świetle zagadnień ostatecznych 269

Wybór literatury 273

Teksty źródłowe 273 • Podręczniki i opracowania 276 • Literatura polecana początkującym (ze względu na dużą przystępność i/lub wagę dla omawianej tematyki) 278